

FELSEFE DÜNYASI

2019/ KIŞ/ WINTER Sayı/Issue: 70

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör/Editor

Prof. Dr. Celal TÜRER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenışehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.net

Fiyatı/Price: 50 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Türku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaası

İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 34 35-36 (Pbx) Fax: 0 312 384 34 37

Basım Tarihi : Aralık 2019, 600 Adet

MUTLULUĞUN İMKÂNI PROBLEMİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 70, Kış 2019, ss. 235-253.

Hakemleme: 18.10.2019 | Kabul: 28.10.2019

Alper KORKMAZ*

Giriş

İnsan eylemlerinin nihai amacını mutluluk kabul etme anlayışı, yani Eudaimonism, felsefe tarihi söz konusu olduğunda, Demokritos ile başlatılabilir. Demokritos sonrası ahlak felsefesinin 18. Yüzyıl aydınlanması da dâhil eudaimonist karakterli olduğu söylenebilir. Ancak söz konusu mutluluğa nasıl ulaşılabileceği konusunda görüş ayrılıkları hep olmuştur.¹ Kant'a geldiğinde durum değişmiştir. O, eudaimonist geleneği etkili bir biçimde eleştirerek, ne olduğu konusunda uzlaşma bulunmayan mutluluk kavramı üzerine ahlak felsefesi yapılamayacağını ileri sürmüştür.² Üzerinde uzlaşma bulunmayan mutluluk kavramına örneğin hazcılık, epikürosçuluk, stoacılık, yararcılık, pragmatizm değişik anlamlar yüklemiştir. Bu anlamlar sırasıyla, bedensel haz, sürekli hoşnutluk durumu, doğaya uyum yoluyla ulaşılan dinginlik, bireysel yarar, toplumsal yarardır.³ Burada tek sözcüğe birçok farklı anlamın verilmesi durumu söz konusudur. İnsanların en derin özlemlerine mutluluk dersek, bu özlemler değişse de demek ki bunlara verilen ad, yani "mutluluk" değişmiyor.

Mutluluğa farklı anlamlar verilmesine, bu kavram için tek bir tanım da anlaşılmasına dayanarak mutlulukçu bir ahlak olamayacağını iddia eden Kant'a Schiller ve Hegel gibi karşı çıkan ve eleştiri getiren düşünür-

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Felsefe Tarihi Doktora Öğrencisi. alpkipp@yahoo.com

1 Bedia Akarsu, *Mutluluk Ahlakı*, İstanbul 1988, s. 23.

2 Doğan Özlem, *Kant Üstüne Yazılar*, İstanbul 2014, s. 23.

3 Doğan Özlem, *Kant Üstüne Yazılar*, s. 23.

ler de olmuştur.⁴ Schiller, Kant'ın ödev ahlakındaki kendine yasa koyuşun sertliğine bakarak, bundan, ahlaksal özgürlük yerine ahlaksal köleliğin doğacağını iddia etmiştir. Hegel içinse Kant'ın ahlak felsefesi tarihselliği tanımama ve hatta ihmal etmeyle maluldür.⁵ Bu karşı çıkışların da gösterdiği gibi, mutluluk konusunda söylenecek daha çok şey vardır. İşte biz de böylece mutluluk konusunda konuşacak; çalışmamızda öncelikle, her insanı ilgilendiren mutluluk kavramının insan için olabilirliğini sorgulayacağız. Ayrıca bu kavrama yüklenmiş kimi farklı anlamları ele alacak ve söz konusu farklı anlamlara göre mutluluğun gerçekleştirilebilirliğinin değiştiğini göstereceğiz. Yani düşüncemiz odur ki, mutluluğun olabilirliği ona yüklenen anlamlara görelidir. Fakat mutluluğun olanaksızlığını insan doğasındaki bir kusura bağlayan düşünürler de vardır. Bunlara göre, insanın doğası mutlu olmaya elverişsizdir. Bu durumda, insanın doğası değişmeyeceğine göre, insan hiç mutlu olamaz. Fakat dinin bu soruna bir çözüm getirdiği görülür ve dinin mantığı açısından bu çözüm makuldür de.

Burada şu gibi sorulara cevap aranacaktır: Belli başlı mutluluk tanımlarının olabilirliği nedir? Herkes mutlu olmak ister mi? Mutluluğu, başkalarının mutsuzluğunu görmeksizin tamam olmayan kimseler normal midirler? Ölüm ve mutluluk; aşk ve mutluluk; zekâ ve mutluluk arasındaki ilişkiler nasıldır? Mutluluk herkesin hakkı mıdır? Mutluluğu, toplumun yasakladığı şeylerde olanların mutlu olmaya hakkı var mıdır? İnsan ruhsal yapısı gereği mutlu olamaz mı?

A - Mutluluk İnsanın Yaşam Amacıdır

İlkin insanın mutluluğu neden önemsediyi, insanların mutluluğu hep mi en üst düzeyde istemiş oldukları, herkes mi mutlu olmak ister sorularını cevaplayalım. Öncelikle, mutluluk konusunun önemli olduğu ve onun öneminin herkesin mutluluğu önemseyip en üst düzeyde istemesinden ileri geldiği söylenebilir. Bunun, modern dünyadaki yönlendirmelerin sonucu olan bir durumun ifadesi olduğunu düşünenler bulunsa da,⁶ antikçağda Yunanlılar arasında da benzer şekilde düşünenler vardır. Örneğin Platon'a göre, insan yaşamının en son amacı, mutluluktur.⁷ Keza Aristoteles de insanın amacını mutluluk olarak tanımlar.⁸ Ortaçağda, İslam filozofu Farabi de benzer bir düşünceyi savunmuş, insanın mutlu olmak için yaratıldığını söylemiştir.⁹

4 Doğan Özlem, *Kant Üstüne Yazılar*, s. 32.

5 Doğan Özlem, *Kant Üstüne Yazılar*, s. 32.

6 Wilhelm Schmid, *Mutsuz Olmak - Bir Yüreklendirme*, Çeviren: Tanıl Bora, İstanbul 2016, s. 11.

7 Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul 2012, s. 70.

8 Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi*, s. 82.

9 Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi*, s. 179.

Modern çağda olduğu gibi antikçağ ve ortaçağda da, insanın en büyük sorununun mutluluk olduğu düşünüldüğüne göre, demek ki, insanın her zaman için başlıca isteği mutluluk olmuştur ve mutluluğu istemeyecek kimse yoktur. Fakat bir görüşe göre, kişi varolmayı istemiyorsa mutlu olması imkânsızdır ve mutlu olmayı da zaten istemez.¹⁰ Her insan yaşama isteğiyle doğduğu için, varolmayı istememek, insanda, yaşanan acı tecrübelerle ve hayal kırıklıklarıyla sonradan ortaya çıkan, tabii olmayan bir durum olmalı ve bu durum bir kez ortaya çıkmışsa, kişi mutluluğu da, daha başka güzel şeyleri de umursamayabilir. Böylece kendince saçma ve ıstıraplı bulunduğu hayatın bir an önce ve bir daha başlamamak üzere bitmesini isteyebilir. Hatta intihar yoluyla bu isteğini gerçekleştirmeye yeltenebilir. Ama böyle birinin mutluluğu ölmekte ve yok olmakta öngördüğü de düşünülebilir; yani onun bile mutluluk özlemiyle dolu olduğu söylenebilir ve bu iddia, doğru da olabilir. Çünkü, en iyisi hiç varolmamaktır, diyenler vardır¹¹ ve söz konusu intiharçı, eylemiyle, varolmamaktaki bu en iyinin veya mutluluğun peşinde olabilir. Peki ama, ona yaşarken daima mutlu olması için bir şans verilseydi, gene yok olmayı ister miydi? Ancak kendisine bu şans verildiği halde yok olmayı yeğliyorsa kişi, hiçbir şeyi, bu durumda mutluluğu bile umursamıyor demektir. Bitimsiz mutlu bir yaşam ile yok olmak arasında seçim yapmak durumunda kalıp da yok olmayı seçmek, bize pek izahı olabilecek bir durum gibi gözüküyor. Nitekim Pascal, kendini asmak isteyen kimsede bile egemen olan güdünün mutluluk olduğunu söylemiştir.¹²

Mutlu olmanın öncelikle onu istemeye bağlı olduğunu söyleyerek,¹³ insanın onu istemeyebileceğini ima eden de vardır. Hâlbuki mutluluk insanın başlıca problemidir ve bu düşüncemizi destekleyici başka sebepler de bulunabilir. Mesela, yararcılıkta insanın temelde haz-acı prensibiyle davrandığı düşüncesi vardır. Yani insanı haz ile acı yönetir.¹⁴ Böylece zevke yönelinir, acıdan uzaklaşılır.¹⁵ Benzer bir düşünce, psikanalizde de bulunur. Buna göre insanın ruhsal süreçleri haz prensibiyle yönlendirilir. Böylece insanın hoşnutsuzluktan kaçınıp hazzın üretileceği bir yöne gitmesi söz konusudur.¹⁶ O halde insan psikolojik açıdan bir hazcıdır. Haz mutluluksa da, demek ki

10 Frederic Lenoir, *Mutluluk Üstüne Felsefi Bir Yolculuk*, Çeviren: Atakan Altınörs, İstanbul 2016, s. 47.

11 Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi - Ön-Sokratikler ve Sokrates*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul 1997, s. 13.

12 Frederic Lenoir, *Mutluluk Üstüne Felsefi Bir Yolculuk*, s. 47.

13 Alain, *Mutlu Olma Sanatı*, Çeviren: Ayda Yörükân, Ankara 2016, s. 250.

14 Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi - Yararcılık ve Pragmatizm*, Çeviren: Deniz Caneşe, İstanbul 2000, ss. 13-14.

15 Ömer Demir - Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul 1997, s. 104.

16 Sigmund Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*, Çeviren: Ali Babaoğlu, İstanbul 2001, s. 21.

insan psikolojik açıdan hazdaki mutluluğu en yüksek düzeyde isteyen bir canlıdır. Öyleyse insan tabiatı gereği mutlu olmak ister. Yani insanın hiç olmazsa, hazdaki mutluluğa erişme tasası vardır. Evet, insan evvela hazzıdır. Böylelikle insanın sözgelimi erdemi ve ondaki mutluluğu istemesi, bir değişme ve gelişme sorunu olarak sonradan ortaya çıkar.

Bu noktada, söz konusu hazzılığın insanca olmadığını savunan Kant'ın görüşüne bir bakalım. Ona göre, mutluluk bedensel haz olarak alındığında, insanın hayvandan farkı kalmaz, zira hayvanlar da doğaları icabı böyle bir mutluluğun peşindedir.¹⁷ Keza Aristoteles de, hazzı amaç yapmayı hayvanca bulur.¹⁸ Burada şöyle düşünülebilir: İnsan da hayvan da bilinçsizce zevke itilirler, fakat zevke bilinçlice yönelme konusunda insan hayvanın önüne geçer, yani hayvan insan gibi zevke bilinçlice yönelme noktasına varamaz, çünkü onda bu felsefeyi veya bilinci üretecek olan bir akıl veya kabiliyet yoktur. O halde, insanın hazzılığı hayvanınkinden farklıdır. İnsan ve hayvan hayata bilinçsiz birer hazzı olarak başlarlar fakat insan bunu bilinçli bir hazzılığa dönüştürebilir. Bu, ahlaksal hazzılığa, psikolojik hazzılıktan yola çıkarak varmayı anlatır. Psikolojik hazzılık, tüm hayvanların acıdan kaçınıp hazzaya yönelmeleri olayıdır.¹⁹ Bununla birlikte, insan hayvandan farklı olarak mutluluğunu hazzın dışında, erdem veya bilgelik gibi daha yüksek şeylerden türetme noktasına da varabilir.

Tüm bu söylenenlerden çıkan, insanın yaşam amacının mutluluk olduğu sonucudur. Gelgelelim mutluluk insan eylemlerinin baş güdüleyicisi olmakla birlikte, insanlar mutluluktan başka başka şeyler anlar. Ona haz, erdem, bilgelik²⁰ veya daha başka şeyler diyenler vardır. Herkes kendi en derin özlemine mutluluk adını vermiştir. Bu özelemler değişebiliyor ama mutluluk sözcüğü değişmiyor.

B - Mutluluk Konusunda Bilinemezci Tutum

Mutluluğun ne olduğunu bileninin olmadığını iddia ederek, onun aslının bilinemeyeceğini savunan da vardır.²¹ Bu, mutluluğa dair bilinemezci bir tavır takınma anlamına gelir. Ama doğrusu burada sorun mutluluğun aslının bilinip bilinemeyeceği değil, ona erişilip erişilemeyeceği noktasındadır, zira herkesin kendine göre bir mutluluk anlayışı vardır ve herkes ona ulaşmaya çalışıyordur, ama ulaşıyor mudur? İşte bu da çalışmamızın konusuyla, yani mutluluğun imkânı ile doğrudan ilgili bir meseledir.

17 Doğan Özlem, *Kant Üstüne Yazılar*, s. 26.

18 Bedia Akarsu, *Mutluluk Ahlakı*, s. 123.

19 Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi - Thales'ten Baudrillard'a*, İstanbul 2017, s. 145.

20 Aristoteles, *Eudemos'a Etik*, Çeviren: Saffet Babür, Ankara 2015, s. 10.

21 Miguel de Unamuno, *Sis*, Çeviren: Behçet Necatigil, Ankara 1970, s. 75.

C - Belli Başlı Mutluluk Tanımlarının Olabilirliği

Mutluluğun varlığına veya olabilirliğine ilişkin yargımız, onun nasıl tanımlandığına göre değişebilmektedir. Örneğin Türk Dil Kurumu sözlüğünün mutluluk tanımı, bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli ulaşmaktan duyulan sevinç şeklindedir.²² Burada iki kilit ve mutluluğu dünya şartlarında olamaz kılan kavram vardır. Bunlar “eksiksiz” ve “sürekli” kavramlarıdır. Eksiksiz ile, insanın tüm arzularının karşılanması kastedilirken, sürekli ile ise, bu arzuların sonsuza kadar giderilmesi kastedilir. Hâlbuki insanın o kadar çok ve bazen de uçuk arzuları vardır ki, bunların hepsine birden ulaşmasına olanak yoktur. Yani hep ulaşamamış bazı arzular kalır. İkinci olarak da, insan sonlu bir varlıktır, böylece sonsuza dek arzularına ulaşmasına olanak yoktur, ölüm noktasında artık arzularına ulaşma olanağı da kalmayacaktır. Öyleyse yinelersek, insan ölümlü ve çok fazla sayıda arzuya sahip bir varlık olduğundan, Türk Dil Kurumu’nun mutluluk tanımının, dünya şartlarında olabilirliği yoktur. Bu tür bir mutluluk ancak öte dünya ile ruhun ölümsüzlüğünü kabul eden dinlerde, örneğin İslam’da söz konusu olabilir. İslam’a göre, insan mutlu olma, bu durumda bütün özlemlerine eksiksiz ve sürekli ulaşmış bunun sevincini duyma imkânına sahiptir. Dünya imtihanında başarılı olunca bu imkân gerçek olur.

Olabilirliği olmayan ya da kısmen olabilir bir mutluluk tanımı, mutluluk hazdadır şeklindedir. Mutluluk hazdadır diyenlerde, haz, ihtiyaçların giderilmesiyle ortaya çıkan bir duygudur. İhtiyaçlarsa, örneğin Epicuros’a göre, üç çeşittir: Tabii ve zorunlu ihtiyaçlar, tabii ama zorunlu olmayan ihtiyaçlar, ne tabii ne de zorunlu olan ihtiyaçlar. Birincilere yeme-içme, barınma; ikincilere cinsellik; üçüncülere ise zenginlik ve lüks örnek verilebilir.²³ Peki, mutluluk bu ihtiyaçların hangilerininin giderilmesindedir? Hepsinin mi, bazılarının mı, tek birinin mi? Birincileri gidermek kolay, ikincileri gidermek daha az kolay, üçüncüleri gidermekse daha da az kolaydır. Ve eğer, demin dediğimiz gibi mutluluk ihtiyaçlarını gidermekse, örneğin bu ihtiyaçlardan giderilmesi öbürlerinden zor olan üçüncüleri gidermeye yönelmek, mutluluğu zora sokmaktır. Bu durumda, mutlu olmak için, gidermesi kolay olan ihtiyaçlarla kendimizi sınırlamak akla uygundur. Fakat bunların tümü, adı üzerinde ihtiyaç olduklarından, giderilmesi zor da olsa, giderilmediklerinde insana rahatsızlık verirler. Ve insanın giderilmemiş ihtiyaçları daima kalır, bu da demektir ki, insanın sıkıntıda olması için hep bir sebep vardır. Karşılanmamış ihtiyaçların daima kalması ve insanın bunu kafaya takarak

22 www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 27 Ağustos 2019.

23 Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi - Thales'ten Baudrillard'a*, s. 146.

rahatsız olması, insanın psikolojik bir açmazıdır. Bundan hareketle, örneğin Schopenhauer, insanın psikolojik yapısı gereği hep acı çektiğini veya hep mutsuz olduğunu, bu durumda onun mutlu olmaya uygun olmadığını savunmuştur.²⁴ Benzer bir düşünce antik filozof Hegesias'ta da vardır. Ona göre hüsrân ve ıstırap evrensel bir deneyimdir. Mutlu olunamaz. O halde insan ölümü yaşama yeğlemelidir.²⁵ Demek ki hazcı mutlulukta, mutluluğun olabilirliği yoktur veya kısmen varsa, kendini giderilmesi görece kolay olan ihtiyaçlarla sınırlamak söz konusu olabilirse vardır.

Olabilir bir mutluluk tanımı ise, örneğin, mutluluk halinden memnun olmaktır şeklindedir. Bu tanıma göre kişi, içinde bulunduğu durumdan memnunsunsa, mutludur. Böylece örneğin bir kimse, orta gelirliyse fakat neden daha fazla kazanmıyorum veya niye şunlar benden çok kazanıyor diye şikâyetçi değilse, şükrediyorsa; kendisinden daha çok kazanan fakat şikâyetleri olan mutsuz birine karşılık, mutludur. Burada kişi daha iyi veya daha kötü bir durumda olmayı istemez, içinde bulunduğu durumu en uygunu sayar. Azabilirim veya isyan edebilirim düşüncesiyle, daha iyi bir duruma geçmekten veya daha kötü bir duruma düşmekten çekinir. İçinde bulunduğu durum ona uygun görülmiştir, öyleyse haliyle durumundan memnundur. Burada örneğin stoacı bir tutum söz konusudur ki tanrısal takdire razı olma, talihine boyun eğme biçiminde kendini gösterir.²⁶

Aristoteles, kendi zamanına kadar mutluluğa yüklenmiş olan anlamlardan sadece üçünün dikkate alınması olduğunu söyler. Bunlar haz, erdem ve bilgeliktir. Bu konudaki her sanıyı incelemek gereksizdir. Örneğin çocukların, hastaların, zihinsel özürlülerin pek çok sanısı vardır ki bunlar, üzerlerine akıl yürütme yapılacak gibi değildirler. Çoğunluğun sanılarını da incelemek gereksizdir, çünkü bunlar, temellendirmeye gerek duymadan her konuda ileri geri konuşurlar.²⁷

Şimdi Aristoteles'in dikkate alınması dediği bu mutluluk tanımlarının olabilirliklerine bir bakalım. Yukarıda, mutluluğun tanımını haz ile yaparken, onun olamaz veya olabilirse de kısmen olabilirliğine dair bir şeyler söylemiştik. Bunlara ek olarak şöyle diyelim: Zevk, bedene zararlı şeylerden alındığında, zamanla beden yıpranıp insana hastalık ve acı şeklinde bedel ödetecektir, öyleyse mutluluk için zevkin zararlısından uzak durmak lazımdır.

²⁴ Latif Tokat, *Anlam Sorunu*, Ankara 2017, s. 112.

²⁵ Sahakian, *Felsefe Tarihi*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul 1997, s. 49.

²⁶ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çeviren: H. Vehbi Eralp, İstanbul 1998, s. 96.

²⁷ Aristoteles, *Eudemos'a Etik*, ss. 10-11.

Mutluluk erdemli yaşamda mıdır? Burada, erdemın getirisinin ne olduğunu sorarız. Eğer erdemın insanların ve Tanrı'nın ödüllendirmesi gibi bir getirisi yoksa erdemli olmanın kişiye bir yararı olmayacak; hatta özveri ve feragat sergileme nedeniyle, erdem, insanı bazı çıkarlardan edip zarara sokacaktır. Zarara sokan bir şeyse, mutluluk getirmez. Fakat erdemın insanlar ve Tanrı tarafından ödüllendirilmesi söz konusu olursa, erdemlilik insanın mutluluğunu oluşturan temel öge olacaktır.

Mutluluk bilgelikte midir? Burada da, erdemde olduğu gibi, bilgeliğin getirisini sorarız. Bilmek, bilinecek gerçek olumsuzsa, insanın moralini bozacak, onu mutsuz edecektir. Bu durumda, mutluluk hesabına, bu gerçeğin hiç bilinmemesi daha tercih edilesi değil midir? Elbette bu gerçek olumlu da olabilir, bu durumda onu bilmek yeğlenesidir ve mutluluk getirecektir.

Aristoteles'in mutluluk açısından incelediği üç mutluluk tanımına baktıktan sonra, şimdi de, daha başka mutluluk tanımlarına bir göz atalım. Mutluluk, ruhun uzun dönemli hoşnutluk eğilimidir şeklinde bir mutluluk tanımına da gidilebilir. Yani buna göre kimi sevinçler ve acılar yaşadıkten sonra ruh bir hoşnutluk haline geri dönüyorsa, mutluluk söz konusudur; hoşnutsuzluk haline geri dönüyorsa, mutsuzluk... Bu bir mutluluk formülü değildir de belli bir durumdan çıkarılan bir sonuçtur.

Mutlu olmanın başkalarını mutlu etmeye bağlı olduğunu düşünenler de vardır.²⁸ Böylelikle kişi başkalarına iyilik yapma ve onların haklarını gözetme yoluyla kendini iyi hissedecek, yaptığı şeyi tekrarlaması sonucunda da bu duygu kendisinde yerleşiklik kazanacak ve o da mutlu olacaktır. Buna, özgeci mutluluk da denebilir, yani yarar gözetmeden başkalarına yararlı olma yoluyla mutlu olma.²⁹

Mutluluğu refahta görenler de vardır. Özellikle günümüzün kapitalist dünyasında bu düşünce egemendir. Böylece izlenen devlet politikalarının başarısı bile, büyük oranda, milli gelirdeki büyümeyle ölçülür. Öte yandan, mal canın yongası, yani parçasıdır denmiş. Bu doğru bir sözdür. Değil mutlu olmak, varlığını sürdürmek için bile bir miktar mal gereklidir. Ama malın belli bir miktarı mutluluğun bir unsuruyken, mal tutkusu doğar ve mal edinip biriktirme insanın birinci işi haline gelirse, mal mutluluğun bir unsuru olmaktan çıkar. Hatta mutluluğu ortadan kaldırır. Dahası Russell'in, özellikle zenginler mutsuzken, herkesi zengin etmenin faydasızlığına yaptığı vur-

28 Miguel de Unamuno, *Sis*, s. 93.

29 www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 27 Ağustos 2019.

guya bakılırsa,³⁰ zenginlik mutluluk için yeterli değildir. Zenginliğin mutluluğa belki katkısı olur, fakat o, başka bazı şeylersiz mutlu etmez.

Mutluluğu hak ediş olarak kabul etmek de söz konusudur. Semavi dinler böyle kabul eder. Buna göre, örneğin İslam'da bir imtihan olan dünya hayatında Allah'a ve ahirete inanıp iyi işler yapanlar, sabredenler, isyan etmeyenler; cennette bir ödül olarak mutluluğa kavuşacaklardır. Aslında onlar bu dünyada da sıkıntı içindeki çoklarının aksine mutludurlar, ama kısmen; cennette ise tam mutlu olacaklardır. Yani nihayetinde onların iki dünyaları da güzelliştir.

Buda'nın takipçileri sonradan Nirvana'yı farklı yorumlayıp onunla bir çeşit cennetti kastetseler de, Nirvana'nın başlangıçtaki anlamı hiçliktir. Böylece, Budizm'de Nirvana, ilk haliyle, hiçliğe gidip mutlu olmayı anlatır. Bunun yoluysa yaşarken, isteklerini yok etmeyi başarmaktır. Dünyadaki dinmez acının kaynağı isteklerdir. İnsanların istekleri çok olduğundan da yaşamın özü acıdır. İsteklerini yok etmediği sürece insan reenkarnasyon nedeniyle tekrar tekrar dünyaya gelecek, acı çekmeye devam edecektir. Bu kısır döngüyü, isteklerini Buda'nın gösterdiği yöntemle yok etmeyi başaranlar kıracaktır. Bunlar ölünce tekrar dünyaya gelmeyecek, Nirvana'ya giderek, yokluğa karışıp mutlu olacaklardır.³¹ Demek ki Budizm'in mutluluk tanımı, kısaca yok olmaktır.

Mutluluk konusunda, insanın mutluluğu, kendisine sunulan hazır şeylerde değil, güçlüktedir, karşısına çıkan bir engeli aşmaktadır³², zahmettedir, ama bunu kendisinin seçmesi şartıyla³³ şeklinde de düşünülmüştür. Bu durumun, benliği unutmakla alakalı olduğu düşünülebilir ve buna göre, dinsel yaşamla veya temizlik işçiliği gibi bir işle veya daha başka meşguliyetlerle de insan böyle bir mutluluğa ulaşabilir.³⁴

Schopenhauer'e göre, insanlar arasındaki yazgı farkının üç temel kaynağı vardır: Kişilik, mal mülk, saygınlık. Bunlardan yazgı üzerinde en etkili olanı; sağlık, kuvvet, güzellik, huy, ahlaksal karakter, zekâ ve yetiştirmeyi içeren kişiliktir. Kişilik farkı tabiidir, oysa diğer farklar yapaydır. Kişinin mutluluğu zor bir konudur fakat en fazla kişiliğe bağlıdır.³⁵ Demek ki mutluluk tercihimize değil, bize nasıl bir kişilik verildiğine bağlı olacaktır. Tam burada,

30 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, Çeviren: Nurettin Özyürek, İstanbul 2003, s. 9.

31 H. J. Störig, *İlkçağ Felsefesi - Hint Çin Yunan*, Çeviren: Ömer Cemal Güngören, İstanbul 1993, ss. 77-78.

32 Alain, *Mutlu Olma Sanatı*, s. 138.

33 Alain, *Mutlu Olma Sanatı*, s. 133.

34 Bertrand Russel, *Mutluluk Yolu*, s. 10.

35 Arthur Schopenhauer, *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*, Çeviren: Mustafa Tüzel, İstanbul 1998, ss. 7-9.

mutluluğun bir şans sorunu olup olmadığı sorusu doğuyor. Eğer mutluluk elimizde olmayan, önceden bize verilmiş şeylere bağlıysa, demek ki bir şans sorunudur. Yok eğer ona ulaşmak elimizdeyse, mutlu olmak öğrenilebiliyorsa, o zaman o bizim tercihimize bağlıdır. Bu sorunu gören Aristoteles, “Eudemos’a Etik” adlı eserinin daha başında sormuştur: Herkes acaba uzun veya kısa boyluluk gibi doğa gereği mi mutlu oluyor, yoksa mutluluk bir bilgiymiş gibi öğretimle mi elde ediliyor, ya da başka biçimde, mutluluk bir tanrısal esin veya talih sorunu mu?³⁶ Mutluluk eğer kişiliğimize bağlıysa ve kişilik de verili bir şeyse, bu durumda mutluluğumuz büyük ölçüde şansın veya talihin elinde olacaktır. Tümüyle değil, çünkü büyük bir hastalık, büyük bir badire gibi şeyler güçlü ve zengin bir kişilik için bile mutlu olma imkânı bırakmayabilir. Ama biz burada öncelikle bunlara uğramamışların mutluluğunu ele alıyoruz.

Bununla birlikte Schopenhauer, mutluluğu formülleştirmeye çalıştığı halde, konuya nesnel yaklaşıldığında mutluluğun varolmamakta olduğunu söyler.³⁷ Buna benzer olarak, mutluluk için doğmamış olmak gerekirdi, der Aristoteles.³⁸ Ayrıca Schopenhauer, tüm zamanların bilgilerinin insanlara mutluluk için benzer yollar gösterdiklerini, fakat tüm zamanların budala kalabalıklarının da tam tersini yaptıklarını, bu durumun böyle devam edeceğini söyler.³⁹ Böylece çoğunluk ıstıraptan kurtulmayı başaramaz ve haliyle mutlu olamaz ve olamayacak da.

Neticede, ruhu ölümsüz ve öte dünyayı var kabul etmeye bağlı olarak, mutluluğu iki dünyada da olabilir veya sadece öte dünyada olabilir kabul etme tutumları ortaya çıkacaktır. Ya da başka türlü düşünersek: İki dünyada birden mutlu olanlar, bu dünyada mutsuz öbüründe mutlu olanlar, bu dünyada mutlu öbüründe mutsuz olanlar, hem bu dünyada hem de öbüründe mutsuz olanlar olmak üzere insanların dört gruba ayrılacağı düşünülebilir. Elbette burada bu dünyada mutluluk kısmen, ötekinde tam gerçekleşir gibi ayrıntıları atlıyor, tek ve homojen bir mutluluk varmış gibi konuşuyoruz. Öte dünyayı ve ruhun ölümsüzlüğünü reddetmeye bağlı olarak da, mutluluğun bu dünyada gerçekleşebileceğini veya gerçekleşemeyeceğini kabul etme tutumları ortaya çıkacaktır.

Mutluluğun iki dünyada da olabileceğini kabul etme tutumuna örnek olarak, İslam dini verilebilir. Örneğin Müslümanlar Allah’a, kendilerine iki

36 Aristoteles, *Eudemos’a Etik*, s. 9.

37 Arthur Schopenhauer, *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*, s. 7.

38 Aristoteles, *Eudemos’a Etik*, s. 13.

39 Arthur Schopenhauer, *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*, s. 8.

dünyada da güzellik vermesi için dua ederler.⁴⁰ Eğer mutluluk iki dünyadan birinde mümkün olmasaydı, böyle bir dua yersiz olurdu. Demek ki İslam'da iki dünyada da mutlu olunabiliyor. Ama bu dünyada zorluklar, kötülükler bulunduğu ve insan da sınındığı için, buranın mutluluğunun öte dünya mutluluğundan daha eksik ve kusurlu olması kaçınılmazdır.

Mutluluğun sadece öbür dünyada olabileceği, bu dünyada mutlu olunamayacağı düşüncesiyle ise örneğin Hıristiyanlıkta karşılaşırız. Gerçi Hıristiyanlıkta bu konuda iki karşıt görüş vardır. Bu karşıt görüşler, Kafa Hıristiyanlığı ve Duygusal Hıristiyanlık şeklinde isimlendirilir. Duygusal Hıristiyanlığın tersine olarak Kafa Hıristiyanlığında, asli günahın gölgesindeki dünya hayatı hor görülür. Bu dünya bir gözyaşı vadisidir; cenneti beklerken burada acı çekmek gerekmektedir. Yani bu dünyada mutluluğa yer yoktur.⁴¹ Benzer bir düşünce Platon'da da vardır. Buna göre, bir azınlık hariç, insan için şenlik ve esenlik yoktur; fakat namusluca ömür sürmüş bu azınlık da ancak öldükten sonra mutluluğa kavuşacaktır. Dünyada insan için şenlik ve esenlik yoksa demek ki dünya hayatı bir meşakkattir. Öyle ki, çocukça hayallere kapılmış kimseler dışında hiç kimse bu hayatı yeni baştan yaşamak istemez.⁴²

İnsan için bu dünya hayatından başkası yok diyenlerin, dünyada mutluluğun gerçekleşebileceğine inananlarına örnek olarak Bertrand Russell verilebilir. O, mutluluk için, öncelikle, çocuklarının hepsini yitirmek ve halk önünde rezil olmak gibi felaket nevinden bunu engelleyecek büyük dış nedenler bulunmamalı,⁴³ diyor. Bulunması gerekenlerse yiyecek, barınak, sağlık, sevgi, başarılı iş ve çevreden saygı görmek gibi basit şeylerdedir. Bazıları için çocuk sahibi olmak da gereklidir. Bunlara sahip olduğu halde halen mutsuzluk çekiyorsa kişi, bir psikiyatrdan destek almalıdır.⁴⁴ Bu dinden kopuk bir mutluluk formülüdür ve Russell'in kendisinin de belirttiği üzere, dinsiz mutluluğun olamayacağı kanısında olanlar da vardır.⁴⁵

İnsan için bu dünya hayatından başkası yok diyenlerin, dünyada mutluluğun gerçekleşemeyeceğine inananlarına, Freud örnek gösterilebilir. O, çok sayıda insan üzerinde çalıştıktan sonra, insanoğlunun mutlu olamayacağı neticesine ulaşmıştır. En fazla, mutsuzluk biraz azaltılıp, hayat

40 *Kuran-ı Kerim*, Bakara 201.

41 Felicien Challaye, *Dinler Tarihi*, Çeviren: Samih Tiryakioğlu, İstanbul 2002, ss. 193-194.

42 Platon, *Epinomis*, Çeviren: Adnan Cemgil, İstanbul 2001, ss. 9-10.

43 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, s. 9.

44 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, s. 132.

45 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, s. 132.

daha çekilir kılınabilir. Daha fazlası yapılamaz.⁴⁶ Benzer duruma Baudrillard da örnek verilebilir. Ona göre yaşamaktan mutlu olan yoktur. Mutlu gözükense, yapmacıklık sergiler, hem de insanüstü bir çabayla.⁴⁷

D - Mutluluğu Başkalarının Mutsuzluğunda Olanlar

Bazı insanların mutlu olması için kendi hayatlarında işlerin yolunda gitmesi yetmez, başkalarının hayatlarında işlerin yolunda gitmemesi de gerekir. Bu niye böyledir? Çünkü insanın içinde, iyiliksever bir eğilim bulunduğu gibi, kötülüksever bir eğilim de vardır.⁴⁸ Ahlaksal problem de zaten bu iki duygunun çatışmasından doğar. İyiliksever eğilimin varlığına kanıt, kendini başkalarına feda etme, zordakine yardım etme benzeri olumlu davranışlarıyken, kötülüksever eğilimin varlığına kanıt, savaşlar ve insanların gaddarlıkları benzeri olumsuz davranışlardır.

Sosyal ortam insanın kötü tarafını destekliyorsa, kötülükseverlik baskın hale gelecek, bunun bir sonucu olarak da, mutluluğunu başkalarının mutsuzluğundan türetme hali, istisnai durum olmaktan çıkıp kural halini alacaktır. Bu istenir ve normal bir durum değildir, fakat insan buna da yeteneklidir. Zaten bütün sorun insanı tanımamaktan, onu bir melek gibi görmekten kaynaklanıyor. İnsanı şeytan gibi görmek de problemlidir. İşin esası insan, hem iyiye hem kötüye yetenekli, yani çok boyutlu bir canlıdır. İnsan böyle bilinip ona, buna göre yaklaşırsa daha az sosyal sorunla karşılaşılacaktır.

Aslında başkalarının acısı, insanı mutlu etmez, sadece bundan zevk duyan kimi insanlar vardır. Zevkse mutlulukla aynı şey değildir, çünkü geçicidir. O yüzden burada mutluluğu mecazen kullanmak söz konusudur. Yoksa, başkalarının acısıyla mutlu olmak mümkün olsaydı, bu haldeki insanlar diğerlerini, mutluluk adına, acının içine fırlatmaktan çekinmezlerdi.

E - Ölüm ve Mutluluk İlişkisi

İnsan yaşama istemine sahip olduğu için, ölüm ona çirkin ve istenmez gözüktür. Bu yaşama istemi normalde insana sonsuza dek varolmayı ister. Mutlu bir kimse, öte dünyaya ve ruhun ölümsüzlüğüne inanıyorsa, Tanrı'nın lütfuyla ölümden sonra yeniden dirilip ebediyen mutlu olacağına da inanır ve bu nedenle ölüm gerçeği ona pek bir korku vermez. Ama kişinin bu konulardaki inancı şüpheyle karışıkça, ölüm korkusu daha fazla olacaktır. Şüphe arttıkça korku da artacaktır.

46 Osho, *Martıları Seven Adam*, Çeviren: Meral Bolak, İstanbul 2008, s. 128.

47 Jean Baudrillard, *Cool Anılar I-II*, Çeviren: Ayşegül Sönmezay, İstanbul 2014, s. 10.

48 Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, Çeviren: Sema Yeğin, İstanbul 1996, s. 23.

Ölümden sonra dirilmeye inanmayan mutlu bir insansa, ölüme korku ve nefretle bakar, çünkü ölüm ona mutluluğuna kesin bir nokta koyacak bir şey olarak görünür. Ciddi hastalıklarda, hayati tehlikelerde ve yaşlanmayla beraber onun bu korkusu artar.

Ölümden sonra dirilmeye inanmayan mutsuz bir insana ise ölüm kurtuluş olarak gözükebilecektir.

Mutluluğu, sahip olunan şeylerde, yani malda-mülkte görenler, eğer çok mala-mülke sahiplerse, ölüp onları geride bırakmak ve onlardan olmak onlara çok zor gelecektir. Oysa aynı zihniyette olan ama az bir malı-mülkü olan kimseye, onları bırakıp gitmek zor gelmeyecektir. O halde, ölüm zengine, fakire olduğundan daha çok koyar. Ölüm zengin için, fakir için olduğundan daha büyük bir kâbustur; daha çok istenmeyen bir şeydir.

Demek ki ölüm, kendisinden ne anlaşıldığına bağlı olarak mutluluğu mümkün veya imkânsız kılar.

F - Aşk ve Mutluluk İlişkisi

Platonik aşk söz konusuysa, ilk etapta âşık olunca mutlu olmak söz konusudur. Sonrasında âşık olunana ulaşma isteği doğarsa, ulaşıncaya mutluluk devam eder, ulaşamayınca mutsuz olunur. Aslında aşk ile mutluluk ilişkisi, hassas bir konudur. Çünkü karşılıklı aşk büyük bir mutluluğa yol açsa da, umutsuz aşk insanı çıldırtabildiği gibi, intihara veya cinayete de sürükleyebiliyor.⁴⁹ Aşk, türün devamıyla doğrudan alakalı bir konudur, bu yüzden asla yabana atılamaz. En ruhani gözüken aşkta bile, gizli amaç, belli niteliklere sahip bir birey meydana getirmektir.⁵⁰ Aşkta yaptığımız şey, sadece üreme arzumuzu yaldızlayıp yüceltmektir. Kısacası, aşk, mutluluğa yol açabileceği gibi, onu tümüyle ortadan kaldıra da bilir. Yani aşk, bu iki etkiye de sahip bir duygudur.

G - Zekâ ve Mutluluk İlişkisi

Felsefede, “mutlu aptal” diye bir problem vardır. Buna göre, bilge, hayatı sorgulayarak yaşayan, belki de bu nedenle mutsuz olan bir adamın cahil, hiçbir şeyi sorgulamayan bir komşusu vardır ve bu komşu, onun aksine mutludur. Bilgeye bu durum sorulduğunda, işin öyle olduğunu fakat komşusunun mutluluğunun da kendisi için lüzumsuz olduğunu söyler.⁵¹ Demek ki bu bilge, akli başındalığa mutluluktan daha çok değer veriyordu; mutlu olmak adına aklından, bilgisinden, araştırmacı ruhundan vazgeçmek iste-

49 Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Çeviren: Veysel Atayman, İstanbul 2003, s. 17.

50 Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, ss. 19-21.

51 Frederic Lenoir, *Mutluluk Üstüne - Felsefi Bir Yolculuk*, ss. 43-44.

miyordur. Aslında bu durumda pek çoğumuz aynı tavrı takınırız. Bir deli de mutludur ama deli mutlu diye kimse deli olmak istemez.⁵²

Kant, hayatın tadını çıkarmaya çalışan eğitilmiş bir aklın, buna çabaladığı oranda memnunluktan uzaklaştığını ve bunun sonucunda bir akıl düşmanlığı doğduğunu düşünür.⁵³

Gerçeği bilmemek anlamında cehaletin mutluluk olduğu iddiası da vardır. Örneğin Matrix filminde, direnişçilerden Cypher, cehaletin mutluluk olduğunu öne sürerek, makinelerle işbirliği yapar, insanlara ihanet eder. Makinelerden, kendisini yeniden cehalet uykusuna daldırmalarını, Matrix'e bağlamalarını ister. Böylece, orada örneğin bir aktör olacak, bir yanılsama da olsa, kendisini mutlu hissedecektir.⁵⁴ Burada, gerçeğin niteliği, onu bilmeyi istetmeyecek gibidir, yani olumsuzdur. Gerçek hoşumuza gitmeyecek nitelikteyse, aleyhimizeyse, kötü hissettireceği için, onu bilmemek yararımızdır. Mesela gerçeklik materyalizmin iddia ettiği gibiyse, bunu öğrenmememiz bizim için daha iyi olur. Fakat insan, doğasındaki merakın itmesiyle, nihayetinde zarar göreceğini bilse bile, gerçeği öğrenmek isteyebilir. Ama çoğunlukla böyle olmaz. İnsanlar kendilerine sunulan gerçeklik modellerinden, işlerine geleni doğru sayarlar, bunlardan hangisinin daha makul ve daha olabilir olduğunu bulduracak bir kıyaslama yapmadan.

H - Mutluluk Herkesin Hakkı Mıdır?

Mutluluk herkesin hakkı olsaydı, mutsuz insanlar bulunmazdı, ama mutsuz insanlar var ve hatta çoğunlukta, o halde mutluluk herkesin hakkıdır diyemeyiz. Peki, mutluluk herkesin değil de bazılarının hakkıysa, bunlar mutlu olmayı nasıl hak etmişlerdir, şansa bağlı olarak mı, yoksa kimi yaptıklarına karşılık olarak mı? Allah'a inanınca, bu iki şıktan ikincisi olabilirlik kazanıyor. Şöyle düşünülebilir: Hayatlarının ilk evrelerinden itibaren insanlar bazı seçimler yapıyor, onların seçimlerine bakılıyor ve onlardan hangilerinin mutlu, hangilerinin mutsuz olacağına karar veriliyor. Bu karara uygun olarak onların bazıları mutlu, bazıları mutsuz kılınıyor. Mutlulardan bazıları sadece bu dünyada mutlu olurken, bazıları da, iki dünyada da mutlu oluyor. Gerçek mutluluğun cennetteki olduğu kabul edilirse, bundan, oradaki mutluluğun herkese verilmeyeceği, sadece hak edene, bu durumda dünya imtihanında başarılı olana verileceği sonucu çıkar. Öyleyse denebilir ki, her insan mutluluğa adaydır; fakat mutluluğu bazıları hak eder. Peki, mutlulu-

52 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, s. 12.

53 Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Çeviren: İonna Kuçuradi, Ankara 2002, s. 10.

54 Charles L. Griswold, "Mutluluk ve Cypher'in Seçimi: Cehalet Mutluluk mudur?", *Matrix ve Felsefe* içinde, Çeviren: Murat Sağlam, İstanbul 2003, s. 152.

ğu hak edemeyenlerin durumu ne olacak? Din, bunları, sonsuz bir hüsrana ve mutsuzluğun beklediğini söyler. Eğer çoğunluğun gerçeği buyusa, bir azınlık için geçerli olmamak üzere, varolmak kötü bir şey olsa gerek.

I - Mutluluğu Toplumun Yasakladığı Şeylerde Olanlar

Mutluluğu hırsızlıkta, tehditte, zarar vermede, öldürmede, kısacası toplumun yasakladığı şeylerde olan insanlar da vardır. Peki, bu insanların söz konusu yasakları çiğneyip mutlu olmaya hakları var mıdır? Elbette toplum içinde buldukça, onlara bu hak verilmeyecektir. Buna rağmen toplumsal yasakları çiğneyenlerse, toplumun vereceği cezaya razı olacaklardır. Dostoyevski, Suç ve Ceza adlı romanında, romanın kahramanına, olağan insanların yanı sıra olağanüstü insanların da bulunduğu, olağan insanların söz dinler olmaları gerektiği, oysa olağanüstü insanların her türlü suçu işlemeye hakları olduğu,⁵⁵ yeni fikirlerin hep böylelerinden çıkıp, toplumsal değişiminin başlatıcılarının hep böyleleri olduğu⁵⁶ tezini savundurtur. Gelgelelim toplum böylelerini cezalandırmaktan geri durmaz. Ama sonra gelenler bu cezalandırılmış kimseleri yüceltir. Böylece olağan insanlar şimdinin, olağanüstü insanlar geleceğin hâkimidir.⁵⁷ On binler, ancak bu üstün insanlardan bir tane ortaya çıkarmak için vardır.⁵⁸ Fakat tüm bu düşüncelerine rağmen, romanın kahramanı, işlediği cinayetlerin yol açtığı suçluluk duygusundan kurtulamaz. Demek ki, kişi bir suç işlediğinde, pişmanlık duyması için, başka şeylere gerek kalmaksızın kendi içindeki suçlayıcı sesi iştmesi yetecektir. Fakat vicdanı ölmüş ya da kara vicdanlı denen insanlar da vardır. Bunlar iyilik yerine kötülükten zevk alırlar. Sayıları çok değildir. Zevkleri genelde toplumun yasakladığı şeylerdedir. Bunların arasından, toplumun uygulayacağı yaptırımları göze alarak, toplumsal yasakları çiğneme yoluyla zevk almaya çalışanlar da çıkar.

İ - İnsanın Ruhsal Yapısı Mutlu Olmasına Engel Midir?

Russell, insanı mutsuz eden rekabet, can sıkıntısı, haset gibi bazı sebepler sıralar⁵⁹ ve Schopenhauer ile antik filozof Hegesias'ın da aynı konuda daha güçlü sebepleri vardır. Buna göre, daha önce de sözünü ettiğimiz üzere, insan isteklerini tatmin ederek mutlu olmak ister, fakat tatmin edilmemiş istekler hep kalır, bu durumda insan tatmin edemediği bu istekleri kafaya takar ve mutsuz olur. Ola ki insan tüm isteklerine ulaşsa bile, bu kez de

55 Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, Çeviren: Ergin Altay, İstanbul 2010, s. 303.

56 Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, ss. 304-305.

57 Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, s. 306.

58 Dostoyevski, *Suç ve Ceza*, s. 308.

59 Bertrand Russell, *Mutluluk Yolu*, s. 8-9.

can sıkıntısı doğar ve insanı mutsuz eder. Bu ise insanın ruhsal bir açmazdır. Böylece insanın bu ruhsal yapısıyla cennette bile mutlu olamayacağı öngörülür. Tam da burada Kuran'ın, cennette insanların kalplerinden kinin çıkarılacağından⁶⁰ söz etmesine bakarsak, bu, insanın cennette ruhsal yapısında olumlu yönde bir değişiklik yapılacağına dair bir işarettir ve böylece söz konusu büyük sorun çözülür.

İşin aslı, Schopenhauer ile Hegesias bir bakıma haklıdır. Şöyle ki, dünyada mutluluk, isteklerin tatmini yoluyla elde edilmeye çalışılırsa, onların sözünü ettiği büyük sorun doğar. Fakat durum böyle de olsa, düşünmeyen çoğunluk mutluluğu bu yolla elde etmeye çalışır. O yüzden çoğunluk mutsuzdur. Bu tutum ve Russell'in sözünü ettiği olumsuzluklar, çoğunluğu mutlu olmaya elverişsiz kılar. Anlaşıyor ki, bu dünyada en uygun mutluluk formülü, halinden memnun olmaktır. Her istediğine kavuşmak ancak cennette mutluluk tanımı olabilir ve bu mutluluk da hak edilecektir. Gene de bu mutluluğa öncelikli olacak şeyin, dünya imtihanını vermiş olmanın ve Allah'a yakınlığın sevinci olacağı düşünülebilir.

Halinden memnun olmayı, kölece bir mutluluk türü olarak kabul eden de vardır. Ayrıca bu, hayatın sınırlılığını onaylamaktır. Hatta bu tür bir mutluluk hayvanlarda en iyi örneğini bulur.⁶¹ Maneviyat, ihtiraslarını yenmekle alakalıdır ve ilgili iddialar, maneviyattan habersiz birine ait değilse, maneviyata değer vermeyen birine aittirler. Aslında kendini yenmiş bir insanın hayatı ile hayvanın hayatı arasında benzerlik yok da değildir. Fakat bu, insanda, hayvandakinin aksine seçilmiş bir hayattır ve benzerlik de, az ihtiyaçlılıktan ve ihtirassızlıktan kaynaklanan, görünüşte bir benzerliktir. Hem insan halini değiştiremiyorsa, halinden memnun olmasa ne olacak? Bu tutumu ancak onun bunalımını perçinleyecektir.

Sonuç

Burada asıl olarak mutluluğun olabilirliği hakkında bir hükme ulaşmaya çalıştıysak da, bu kavramın zekâ, aşk, ölüm gibi daha başka kavramlarla ilişkisine de göz attık. Böylece örneğin ölüme yüklenen anlama göre mutluluğun mümkün veya imkânsız hale geldiğini gördük. Ruhun ölümsüzlüğüne inanmayan mutsuz biri için ölüm acıdan kurtulmak, böylece mutluluk demekken; gene ruhun ölümsüzlüğüne inanmayan mutlu biri için ölüm bir mutluluk yokedicisidir. Ayrıca burada mutluluk insanın birinci arzusu mudur, bir hak konusu mudur gibi sorulara da cevap aradık.

60 Kuran-ı Kerim, Araf 43.

61 Charles L. Griswold, "Mutluluk ve Cypher'in Seçimi: Cehalet Mutluluk mudur?", *Matrix ve Felsefe* içinde, s. 153.

Mutluluğun insan için birinci hedef olduğunu çıkarsadıysa da mutluluktan birçok değişik şey anlaşıldığını da belirttik. Örneğin haz, erdem, bilgelik, başkalarını mutlu etmek, halinden memnun olmak, mücadele etmek, yok olmak vs. Bu şeyler farklı birer mutluluk tanımına karşılık gelirler ve elde edilebilirlik durumları değişkendir. Yukarıda gördüğümüz gibi, halinden memnun olmak gibi kimi mutluluk tanımlarının olabilirliği varken, isteklerini tatmin ederek haz almak gibi kimi mutluluk tanımlarının da olabilirliği yoktur ya da kısmen vardır. Mutluluk tanımlardan kimilerinin durumu ise belirsizdir, bilgelikte olduğu gibi. Zira öğrenilecek gerçeklik olumluysa, lehimizeyse mutlu; olumsuzsa, aleyhimizeyse mutsuz olunacaktır. Fakat insan doğası mutlak surette mutlu olmaya elverişsizse, bu durumda insanın mutluluğu imkânsızdır. Yapılmış mutluluk tanımlarının olabilirliği yoktur. Fakat düşününce mümkün olmayan şey, inanınca mümkün olur. Böylece tanrısal bir dokunuşla insan doğası değişebilir; mutlu olmaya elverişsizken, elverişli hale gelebilir. Nitekim İslam dininde bu soruna böyle bir çözüm getirildiğine dair işaretler vardır. O halde mutluluk mümkündür. Elbette dine göre. Felsefeye göreyse, mutluluk bazı şartlara bağlı olarak olabilir de, olamayabilir de. Yani felsefe alanında bu konu tartışmaya açıktır ve ona getirilmiş ortak ve yekpare bir çözüm yoktur.

Bununla birlikte mutluluk diye bir kavram bulunduğuna göre, mutluluk diye bir şey de bulunmalı, fakat bu kavram üzerine o kadar tartışılıp uzlaşılmalıdır. Mutluluğun gerçek mi, yoksa hayali bir şey mi olduğu sorundur. Mutluluk gerçek bir şeyse, ona ulaşılabilir, yok eğer gerçek değilse, ona ulaşamaz veya ulaşıldığı sanılır.

Eğer mutluluk gerçek değil de hayali bir şeyse, neden böyle hayali bir şey hakkında o kadar konuşulur ve ona ihtiyaç duyulur? Çünkü insana kendisini hayata tutunduracak bir şey lazımdır. Bu da mutluluktur. Mutluluk burada ve şimdide yoksa bile, yarınlarda mutlaka vardır. O halde yılmadan, umutsuzluğa kapılmadan ona ulaşmaya çalışmalıdır. İnsan mutluluğun hayalinden bile vazgeçemez, zira ona inanmasa biter. Mutlu yarınların umududur, bugünün zorluklarına katlanmaya insanı motive eden. Mutlu yarınlar gelecek de gelmeyecek de olsa durum budur.

Hâsılı, din bize mutlu olabileceğimizi söylerken, felsefeye göreyse mutluluk olabilir de, olamayabilir de. Sıradan insanlarsa, mutluluk mümkündür inancına göre yaşarlar. Çünkü herkes mutluluğun peşindedir. Eğer mutluluğun imkânsız olduğunu düşünselerdi onu aramazlardı. Ama arıyorlar, öyleyse mutluluğa inanıyorlar. Fakat genelde onu hazda aradıkları için, bulamıyorlar. Bunun sebebi de, daha önce belirttiğimiz gibi, hazzın geçiciliği ve

tatmin edilmemiş isteklerin hep kalmasıdır. Her isteğin tatmini için cennette olmak gerekir. Ancak orada isteklerin tatmini mutluluğa dönüşebilir. Çünkü orada istekler tümüyle ve ilelebet karşılanır. Böylece örneğin Türk Dil Kurumu sözlüğünün, “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli ulaşmaktan duyulan sevinç” biçimindeki ideal mutluluk tanımının, gerçekleşeceği yerin cennet olduğu anlaşılıyor.

Öz

Mutluluğun İmkânı Problemi

Antikçağdan Kant'a kadar, genelde ahlak, mutluluk kavramına dayandırılmıştır. Buna göre, insan davranışlarının nihai hedefi mutlu olmaktır. Fakat mutluluktan değişik şeyler anlaşılmıştır. Örneğin ona haz, erdem, bilgelik, zenginlik, halinden memnun olmak vs. denmiştir. Mutluluğun ne olduğunda anlaşma sağlanamamasından hareketle Kant, ahlakın, mutluluk kavramına dayandırılmayacağını savunmuştur. Ona da bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Böylece anlaşılıyor ki, mutluluk kavramı halen tartışmaya açık, üzerinde konuşulacak bir kavramdır. Öte yandan, çoğu insan, mutluluğu haz almak sayar. Haz almak, isteklerin tatminidir. Öyleyse, insanlar, isteklerini tatmin ederek mutlu olmaya çalışıyorlardır. Fakat tatmin edilmemiş istekler hep kalacağından, bu yoldan mutlu olunamaz. Ama eğer cennet varsa, her isteğine ulaşma yoluyla mutluluk, orada olanaklıdır. Ama bazı filozofların buna da itirazı vardır. Onlara göre insan öyle bir doğadadır ki, cennette bile mutlu olamaz. Bu sorunaysa çözüm dinden gelir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, mutluluk, haz, erdem, bilgelik, cennet, din.

Abstract

The Problem of Possibility of Happiness

From antiquity to Kant, morality is generally based on the concept of happiness. Accordingly, the ultimate goal of human behavior is to be happy. But different things are understood from happiness. For example, to him pleasure, virtue, wisdom, wealth, to be satisfied with his state, etc. it was called. Kant argued that morality cannot be based on the concept of happiness. Some criticism has also been directed at him. Thus, it is understood that the concept of happiness is still open for discussion, a concept to be discussed. Most people, on the other hand, count happiness as pleasure. Pleasure is the satisfaction of wishes. So, people are trying to be happy by satisfying their wishes. But since unsatisfied wishes will always remain, one cannot be happy in this way. But if there is heaven, happiness by reaching your every wish is possible there. But some philosophers object to it too. To them, man is in such a nature that he cannot be happy even in heaven. If this is a problem, the solution comes from religion.

Keywords: Morality, happiness, pleasure, virtue, wisdom, heaven, religion.

Kaynakça

- Akarsu, Bedia, *Mutluluk Ahlakı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1988.
- Alain, *Mutlu Olma Sanatı*, Çev. Ayda Yörükân, Doğubatı Yayınları, Ankara 2016.
- Aristoteles, *Eudemos'a Etik*, Çev. Saffet Babür, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2015.
- Baudrillard, Jean, *Cool Anılar I-II*, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefenin Kısa Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2012.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi - Thales'ten Baudrillard'a*, Say Yayınları, İstanbul 2017.
- Challaye, Felicien, *Dinler Tarihi*, Çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 2002.
- Copleston, Frederick, *Felsefe Tarihi - Ön-Sokratikler ve Sokrates*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul 1997.
- Copleston, Frederick, *Felsefe Tarihi - Yararcılık ve Pragmatizm*, Çev. Deniz Canefe, İdea Yayınevi, İstanbul 2000.
- de Unamuno, Miguel, *Sis*, Çev. Behçet Necatigil, Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.
- Demir, Ömer - Acar, Mustafa, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, İstanbul 1997.
- Freud, Sigmund, *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*, Çev. Ali Babaoğlu, Metis Yayınları, İstanbul 2001.
- Fromm, Erich, *Özgürlükten Kaçış*, Çev. Sema Yeğîn, Payel Yayınevi, İstanbul 1996.
- Griswold, Charles L., "Mutluluk ve Cypher'in Seçimi: Cehalet Mutluluk mudur?", *Matrix ve Felsefe* içinde, Çev. Murat Sağlam, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Kant, Immanuel, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Çev. İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2002.
- *Kuran-ı Kerim*, Elmalılı Hamdi Yazır tercümesi.
- Lenoir, Frederic, *Mutluluk Üstüne Felsefi Bir Yolculuk*, Çev. Atakan Altınörs, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Osho, *Martıları Seven Adam*, Çev. Meral Bolak, Mia Yayınları, İstanbul 2008.
- Özlem, Doğan, *Kant Üstüne Yazılar*, Notos Kitap, İstanbul 2014.
- Platon, *Epinomis*, Çev. Adnan Cemgil, Sosyal Yayınlar, İstanbul 2001.
- Sahakian, *Felsefe Tarihi*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul 1997.
- Schmid, Wilhelm, *Mutsuz Olmak - Bir Yüreklendirme*, Çev. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- Tokat, Latif, *Anlam Sorunu*, Elis Yayınları, Ankara 2017.
- www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 27 Ağustos 2019.